

USTAWA z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt ¹⁾

Tekst ujednolicony na 01.01.2012 r.

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1.

1. Zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Człowiek jest mu winien poszanowanie, ochronę i opiekę.
2. W sprawach nieuregulowanych w ustawie do zwierząt stosuje się odpowiednio przepisy dotyczące rzeczy.
3. Organy administracji publicznej podejmują działania na rzecz ochrony zwierząt, współdziałając w tym zakresie z odpowiednimi instytucjami i organizacjami krajowymi i międzynarodowymi.

Art. 2.

1. Ustawa reguluje postępowanie ze zwierzętami kręgowymi.
2. Ustawy nie stosuje się do procedur stanowiących doświadczenie w rozumieniu art. 2 pkt 6 ustawy z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach (Dz. U. Nr 33, poz. 289, z późn. zm.).

Art. 3. ²⁾

W celu realizacji przepisów ustawy Inspekcja Weterynaryjna oraz inne właściwe organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego współdziałają z samorządem lekarsko-weterynaryjnym oraz z innymi instytucjami i organizacjami społecznymi, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

Art. 3a.

Do postępowań w sprawach:

- 1) o których mowa w art. 10, art. 13 oraz art. 24a,
- 2) dotyczących uchylecia, zmiany lub stwierdzenia nieważności decyzji wydanej na podstawie art. 10, art. 13 lub art. 24a oraz w sprawach wznowienia postępowania zakończonego wydaniem takiej decyzji — nie stosuje się przepisów art. 11 ust. 3 — 9 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095, z późn. zm.) oraz przepisu art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 4 marca 2010 r. o świadczeniu usług na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 47, poz. 278).

Art. 4.

Ilekroć w ustawie jest mowa o:

- 1) (uchylono);
- 2) “humanitarnym traktowaniu zwierząt” – rozumie się przez to traktowanie uwzględniające potrzeby zwierzęcia i zapewniające mu opiekę i ochronę;
- 3) “konieczności bezzwłocznego uśmiercenia” – rozumie się przez to obiektywny stan rzeczy stwierdzony, w miarę możliwości, przez lekarza weterynarii, polegający na tym, że zwierzę może dalej żyć jedynie cierpiąc i znosząc ból, a moralnym obowiązkiem człowieka staje się skrócenie cierpień zwierzęcia;
- 4) ⁴⁾ “menażerii objazdowej” – rozumie się przez to przedsiębiorcę wykonującego działalność w zakresie organizowania obwoźnych wystaw zwierząt;

- 5) (uchylono);
- 6) “ogłuszaniu zwierzęcia” – rozumie się przez to metodę profesjonalnego całkowitego wyłączenia świadomości zwierzęcia, trwającego aż do jego śmierci;
- 7) ⁵⁾ “okrutnych metodach w chowie lub hodowli zwierząt” – rozumie się przez to działania lub zaniechania człowieka prowadzące w sposób oczywisty do zmian patologicznych w organizmie zwierzęcia (somatycznych lub psychicznych), zwłaszcza w postaci skutków znoszenia dotkliwego bólu, przymuszania do określonego zachowania się (uległości) głodem, pragnieniem, działaniem prądu elektrycznego (z wyjątkiem używania pastuchów elektrycznych, treserów oraz urządzeń elektrycznych służących do przepędu zwierząt) bądź innymi zabiegami tego rodzaju, w szczególności karmienie i pojenie zwierząt przemocą;
- 8) “okrutnym traktowaniu” – rozumie się przez to wymienione w ustawie przypadki znęcania się nad zwierzętami oraz inne postępowanie właściciela bądź innej osoby, prowadzące do skutków porównywalnych ze skutkami znęcania się;
- 9) “pielęgnacji” – rozumie się przez to wszystkie aspekty relacji pomiędzy człowiekiem a zwierzęciem, w szczególności uruchamianie przez człowieka zasoby materialne i niematerialne, aby uzyskać i utrzymać u zwierzęcia stan fizyczny i psychiczny, w którym najlepiej ono znosi warunki bytowania narzucone przez człowieka;
- 10) “przeciążaniu zwierząt” – rozumie się przez to zmuszanie do nadmiernego wysiłku energetycznego, nieodpowiadającego możliwościom kondycyjnym zwierzęcia ze względu na jego stan fizyczny i zdrowotny;
- 11) “rażącym zaniedbaniu” – rozumie się przez to drastyczne odstępstwo od określonych w ustawie norm postępowania ze zwierzęciem, a w szczególności w zakresie utrzymywania zwierzęcia w stanie zagłodzenia, brudu, nieleczonej choroby, w niewłaściwym pomieszczeniu i nadmiernej ciasnocie;
- 12) “szczególnym okrucieństwie zabijającego zwierzę” – rozumie się przez to przedsięwzięcie przez sprawcę działań charakteryzujących się drastycznością form i metod, a zwłaszcza działanie w sposób wyszukany lub powolny, obliczony z premedytacją na zwiększenie rozmiaru cierpień i czasu ich trwania;
- 13) “ubojni” – rozumie się przez to każdy zakład pozostający pod państwową kontrolą sanitarną i weterynaryjną, przeznaczony do wykonywania uboju zwierząt;
- 14) “uwięzi” – rozumie się przez to wszelkie urządzenia mechaniczne krępujące swobodę ruchów zwierzęcia, w zakresie możliwości przemieszczania się ponad ustalony zakres, jak też niektóre urządzenia do kierowania ruchami zwierzęcia w sposób zamierzony przez człowieka;
- 15) “właściwych warunkach bytowania” – rozumie się przez to zapewnienie zwierzęciu możliwości egzystencji, zgodnie z potrzebami danego gatunku, rasy, płci i wieku;
- 16) “zwierzętach bezdomnych” – rozumie się przez to zwierzęta domowe lub gospodarskie, które uciekły, zabłąkały się lub zostały porzucone przez człowieka, a nie ma możliwości ustalenia ich właściciela lub innej osoby, pod której opieką trwale dotąd pozostawały;
- 17) “zwierzętach domowych” – rozumie się przez to zwierzęta tradycyjnie przebywające wraz z człowiekiem w jego domu lub innym odpowiednim pomieszczeniu, utrzymywane przez człowieka w charakterze jego towarzysza;
- 18) ⁶⁾ “zwierzętach gospodarskich” – rozumie się przez to zwierzęta gospodarskie w rozumieniu przepisów o organizacji hodowli i rozrodzie zwierząt gospodarskich;
- 19) „zwierzętach laboratoryjnych” – rozumie się przez to zwierzęta laboratoryjne w rozumieniu ustawy z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach (Dz. U. Nr 33, poz. 289);
- 20) “zwierzętach wykorzystywanych do celów specjalnych “ – rozumie się przez to zwierzęta, których profesjonalna tresura oraz używanie odbywa się na podstawie odrębnych przepisów, regulujących szczegółowe zasady działania jednostek Polskich Sił Zbrojnych, Policji, Straży Granicznej i innych formacji podległych Ministrowi Spraw Wewnętrznych i Administracji 8) , służb kontroli celnej, ratownictwa oraz regulujących zasady szkolenia i wykorzystania psów – przewodników osób ociemniałych;
- 21) ⁹⁾ “zwierzętach wolno żyjących (dzikich)” – rozumie się przez to zwierzęta nieudomowione żyjące w warunkach niezależnych od człowieka;
- 22) (uchylono);
- 23) (uchylono),
- 24) „kurczętach brojlerach” — rozumie się przez to ptaki z gatunku Gallus gallus utrzymywane w celu pozyskania mięsa;
- 25) „schronisku dla zwierząt” — rozumie się przez to miejsce przeznaczone do opieki nad zwierzętami domowymi spełniające warunki określone w ustawie z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (Dz. U. z 2008 r. Nr 213, poz. 1342 oraz z 2010 r. Nr 47, poz. 278, Nr 60, poz. 372 i Nr 78, poz. 513).

Art. 5.

Każde zwierzę wymaga humanitarnego traktowania.

Art. 6.

1. Zabrania się zabijania zwierząt, z wyjątkiem:

1) uboju i uśmiercania zwierząt gospodarskich oraz uśmiercania dzikich ptaków i ssaków utrzymywanych przez człowieka w celu pozyskania mięsa i skór,

2) połowu ryb zgodnie z przepisami o rybołówstwie i rybactwie śródlądowym,

3) konieczności bezzwłocznego uśmiercenia,

4) działań niezbędnych do usunięcia poważnego zagrożenia sanitarnego ludzi lub zwierząt,

5) usuwania osobników bezpośrednio zagrażających ludziom lub innym zwierzętom, jeżeli nie jest możliwy inny sposób usunięcia zagrożenia,

6) polowań, odstrzałów i ograniczania populacji zwierząt łownych,

7) usypiania ślepych miotów

— prowadzonych zgodnie z art. 33 oraz przepisami odrębnymi.

1a. Zabrania się znęcania nad zwierzętami.

2. Przez znęcanie się nad zwierzętami należy rozumieć zadawanie albo świadome dopuszczanie do zadawania bólu lub cierpień, a w szczególności:

1) umyślne zranienie lub okaleczenie zwierzęcia, niestanowiące dozwolonego prawem zabiegu lub doświadczenia na zwierzęciu, w tym znakowanie zwierząt stałocieplnych przez wypalanie lub wymrażanie, a także wszelkie zabiegi mające na celu zmianę wyglądu zwierzęcia i wykonywane w celu innym niż ratowanie jego zdrowia lub życia, a w szczególności przycinanie psom uszu i ogonów (kopiowanie);

1a) znakowanie zwierząt stałocieplnych przez wypalanie lub wymrażanie;

2) (uchylono);

3) używanie do pracy albo w celach sportowych lub rozrywkowych zwierząt chorych, a także zbyt młodych lub starych oraz zmuszanie ich do czynności, których wykonywanie może spowodować ból;

4) bicie zwierząt przedmiotami twardymi i ostrymi lub zaopatrzonymi w urządzenia obliczone na sprawianie specjalnego bólu, bicie po głowie, dolnej części brzucha, dolnych częściach kończyn;

5) przeciążanie zwierząt pociągowych i jucznych ładunkami w oczywisty sposób nieodpowiadającymi ich sile i kondycji lub stanowi dróg lub zmuszanie takich zwierząt do zbyt szybkiego biegu;

6) transport zwierząt, w tym zwierząt hodowlanych, rzeźnych i przewożonych na targowiska, przenoszenie lub przepędzanie zwierząt w sposób powodujący ich zbędne cierpienie i stres;

7) używanie uprzęży, pęt, stelaży, więzów lub innych urządzeń zmuszających zwierzę do przebywania w nienaturalnej pozycji, powodujących zbędny ból, uszkodzenia ciała albo śmierć;

8) dokonywanie na zwierzętach zabiegów i operacji chirurgicznych przez osoby nieposiadające wymaganych uprawnień bądź niezgodnie z zasadami sztuki lekarsko-weterynaryjnej, bez zachowania koniecznej ostrożności i oględności oraz w sposób sprawiający ból, któremu można było zapobiec;

9) złośliwe straszenie lub drażnienie zwierząt;

10) utrzymywanie zwierząt w niewłaściwych warunkach bytowania, w tym utrzymywanie ich w stanie rażącego zaniedbania lub niechlujstwa, bądź w pomieszczeniach albo klatkach uniemożliwiających im zachowanie naturalnej pozycji;

11) porzucanie zwierzęcia, a w szczególności psa lub kota, przez właściciela bądź przez inną osobę, pod której opieką zwierzę pozostaje;

12) ¹⁰⁾ stosowanie okrutnych metod w chowie lub hodowli zwierząt;

13) (uchylono);

14) (uchylony);

15) organizowanie walk zwierząt;

16) obcowanie płciowe ze zwierzęciem (zoofilia);

17) wystawianie zwierzęcia domowego lub gospodarskiego na działanie warunków atmosferycznych, które zagrażają jego zdrowiu lub życiu;

18) transport żywych ryb lub ich przetrzymywanie w celu sprzedaży bez dostatecznej ilości wody uniemożliwiającej oddychanie;

19) utrzymywanie zwierzęcia bez odpowiedniego pokarmu lub wody przez okres wykraczający poza minimalne potrzeby właściwe dla gatunku.

Art. 7.

1. ¹²⁾ Zwierzę traktowane w sposób określony w art. 6 ust. 2 może być czasowo odebrane właścicielowi lub opiekunowi na podstawie decyzji wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na miejsce pobytu zwierzęcia i przekazane:

1) schronisku dla zwierząt, jeżeli jest to zwierzę domowe lub laboratoryjne, lub

2) gospodarstwu rolnemu wskazanemu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), jeżeli jest to zwierzę gospodarskie, lub

3) ogrodowi zoologicznemu lub schronisku dla zwierząt, jeżeli jest to zwierzę wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych lub utrzymywane w ogrodach zoologicznych.

1a. Decyzja, o której mowa w ust. 1, podejmowana jest z urzędu po uzyskaniu informacji od Policji, straży gminnej, lekarza weterynarii lub upoważnionego przedstawiciela organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

1b. ¹³⁾ Przekazanie zwierzęcia, o którym mowa w ust. 1, następuje za zgodą podmiotu, któremu zwierzę ma być przekazane.

1c. ¹³⁾ W przypadku braku zgody, o której mowa w ust. 1b, lub wystąpienia innych okoliczności uniemożliwiających przekazanie zwierzęcia podmiotom, o których mowa w ust. 1, zwierzę może zostać nieodpłatnie przekazane innej osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej albo osobie fizycznej, która zapewni mu właściwą opiekę.

2. Decyzja, o której mowa w ust. 1, podlega natychmiastowemu wykonaniu.

2a. ¹⁴⁾ Od decyzji, o której mowa w ust. 1, przysługuje prawo wniesienia odwołania do samorządowego kolegium odwoławczego w terminie 3 dni od daty doręczenia decyzji. Samorządowe kolegium odwoławcze rozpoznaje odwołanie w terminie 7 dni.

3. W przypadkach niecierpiących zwłoki, gdy dalsze pozostawienie zwierzęcia u dotychczasowego właściciela lub opiekuna zagraża jego życiu lub zdrowiu, policjant, strażnik gminny lub upoważniony przedstawiciel organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, odbiera mu zwierzę, zawiadamiając o tym niezwłocznie wójta (burmistrza, prezydenta miasta), celem podjęcia decyzji w przedmiocie odebrania zwierzęcia.

4. W przypadkach, o których mowa w ust. 1 i 3, kosztami transportu, utrzymania i koniecznego leczenia zwierzęcia obciąża się jego dotychczasowego właściciela lub opiekuna.

5. Do należności z tytułu kosztów określonych w ust. 4 stosuje się przepisy o postępowaniu egzekucyjnym w administracji.

6. ¹⁶⁾ Odebrane zwierzę podlega zwrotowi, jeżeli sąd nie orzeknie w trybie art. 35 ust. 3 przepadku zwierzęcia, a także jeżeli postępowanie karne w tej sprawie zostanie umorzone.

Art. 8.

1. (skreślony). ¹⁷⁾

2. ¹⁸⁾ Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania uwzględni problematykę ochrony zwierząt w pod-

stawie programowej kształcenia ogólnego.

3. ¹⁹⁾ Zarząd województwa przygotowuje i wykonuje program upowszechniania znajomości przepisów ustawy wśród rolników przez wojewódzkie ośrodki doradztwa rolniczego.

4. (skreślony). ²⁰⁾

5. Zadania samorządu województwa, o których mowa w art. 13 ust. 1, art. 22 ust. 1, art. 22a i art. 33a ust. 2, są zadaniami z zakresu administracji rządowej.

Rozdział 2

Zwierzęta domowe

Art. 9.

1. Kto utrzymuje zwierzę domowe, ma obowiązek zapewnić mu pomieszczenie chroniące je przed zimnem, upałami i opadami atmosferycznymi, z dostępem do światła dziennego, umożliwiające swobodną zmianę pozycji ciała, odpowiednią karmę i stały dostęp do wody.

2. Zabrania się trzymania zwierząt domowych na uwięzi w sposób stały dłużej niż 12 godzin w ciągu doby lub powodujący u nich uszkodzenie ciała lub cierpienie oraz niezapewniający możliwości niezbędnego ruchu. Długość uwięzi nie może być krótsza niż 3 m.

Art. 9a. Osoba, która napotka porzuconego psa lub kota, w szczególności pozostawionego na uwięzi, ma obowiązek powiadomić o tym najbliższe schronisko dla zwierząt, straż gminną lub Policję.

Art. 10.

1. Prowadzenie hodowli lub utrzymywanie psa rasy uznawanej za agresywną wymaga zezwolenia wydanego przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) właściwego ze względu na planowane miejsce prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa na wniosek osoby zamierzającej prowadzić taką hodowlę lub utrzymywać takiego psa.

2. Zezwolenia, o którym mowa w ust. 1, nie wydaje się, a wydane cofa się, jeżeli pies będzie lub jest utrzymywany w warunkach i w sposób, które stanowią zagrożenie dla ludzi lub zwierząt.

2a. Organem właściwym w sprawie cofnięcia zezwolenia, o którym mowa w ust. 1, jest wójt (burmistrz, prezydent miasta) właściwy ze względu na miejsce prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa.

2b. W razie zmiany miejsca prowadzenia hodowli lub utrzymywania psa właściwy organ dokonuje zmiany zezwolenia, o którym mowa w ust. 1.

2c. Rozstrzygnięcia w sprawie wydania zezwolenia oraz cofnięcia zezwolenia, o którym mowa w ust. 1, są podejmowane w formie decyzji administracyjnej.

3. Minister właściwy do spraw administracji publicznej, po zasięgnięciu opinii Związku Kynologicznego w Polsce, ustala, w drodze rozporządzenia, wykaz ras psów uznawanych za agresywne, biorąc pod uwagę konieczność zapewnienia bezpieczeństwa ludzi i zwierząt.

Art. 10a.

1. Zabrania się:

1) wprowadzania do obrotu zwierząt domowych na targowiskach, targach i giełdach;

2) prowadzenia targowisk, targów i giełd ze sprzedażą zwierząt domowych;

3) wprowadzania do obrotu psów i kotów poza miejscami ich chowu lub hodowli.

2. Zabrania się rozmnażania psów i kotów w celach handlowych.

3. Zabrania się puszczania psów bez możliwości ich kontroli i bez oznakowania umożliwiającego identyfikację właściciela lub opiekuna.

4. Zakaz, o którym mowa w ust. 3, nie dotyczy terenu prywatnego, jeżeli teren ten jest ogrodzony w sposób uniemożliwiający psu wyjście.

5. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 3, nie dotyczy podmiotów prowadzących schroniska dla zwierząt oraz organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

6. Zakaz, o którym mowa w ust. 2, nie dotyczy hodowli zwierząt zarejestrowanych w ogólnokrajowych organizacjach społecznych, których statutowym celem jest działalność związana z hodowlą rasowych psów i kotów.

Art. 10b.

1. Zabrania się nabywania:

1) zwierząt domowych na targowiskach, targach i giełdach;

2) psów i kotów poza miejscami ich chowu lub hodowli.

2. Zakaz, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, nie dotyczy nabycia psów i kotów od podmiotów prowadzących schroniska dla zwierząt oraz organizacji społecznych, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

Art. 11.

1. Zapewnianie opieki bezdomnym zwierzętom oraz ich wyłapywanie należy do zadań własnych gmin.

2. ²²⁾ Minister właściwy do spraw administracji publicznej w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw środowiska określi, w drodze rozporządzenia, zasady i warunki wyłapywania bezdomnych zwierząt.

3. Zabrania się odławiania zwierząt bezdomnych bez zapewnienia im miejsca w schronisku dla zwierząt, chyba że zwierzę stwarza poważne zagrożenie dla ludzi lub innych zwierząt. Odławianie bezdomnych zwierząt odbywa się wyłącznie na podstawie uchwały rady gminy, o której mowa w art. 11a.

4. ²⁴⁾ Organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, mogą zapewniać bezdomnym zwierzętom opiekę i w tym celu prowadzić schroniska dla zwierząt, w porozumieniu z właściwymi organami samorządu terytorialnego.

Art. 11a.

1. Rada gminy wypełniając obowiązek, o którym mowa w art. 11 ust. 1, określa, w drodze uchwały, corocznie do dnia 31 marca, program opieki nad zwierzętami bezdomnymi oraz zapobiegania bezdomności zwierząt.

2. Program, o którym mowa w ust. 1, obejmuje:

- 1) zapewnienie bezdomnym zwierzętom miejsca w schronisku dla zwierząt;
  - 2) opiekę nad wolno żyjącymi kotami, w tym ich dokarmianie;
  - 3) odławianie bezdomnych zwierząt;
  - 4) obowiązkową sterylizację albo kastrację zwierząt w schroniskach dla zwierząt;
  - 5) poszukiwanie właścicieli dla bezdomnych zwierząt;
  - 6) usypianie ślepych miotów;
  - 7) wskazanie gospodarstwa rolnego w celu zapewnienia miejsca dla zwierząt gospodarskich;
  - 8) zapewnienie całodobowej opieki weterynaryjnej w przypadkach zdarzeń drogowych z udziałem zwierząt.
- 3. Program, o którym mowa w ust. 1, może obejmować plan znakowania zwierząt w gminie.**
- 4. Realizacja zadań, o których mowa w ust. 2 pkt 3–6, może zostać powierzona podmiotowi prowadzącemu schronisko dla zwierząt.**
- 5. Program, o którym mowa w ust. 1, zawiera wskazanie wysokości środków finansowych przeznaczonych na jego realizację oraz sposób wydatkowania tych środków. Koszty realizacji programu ponosi gmina.**
- 6. Projekt programu, o którym mowa w ust. 1, przygotowuje wójt (burmistrz, prezydent miasta).**
- 7. Projekt programu, o którym mowa w ust. 1, wójt (burmistrz, prezydent miasta) najpóźniej do dnia 1 lutego przekazuje do zaopiniowania:**
- 1) właściwemu powiatowemu lekarzowi weterynarii;
  - 2) organizacjom społecznym, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, działającym na obszarze gminy;
  - 3) dzierżawcom lub zarządcom obwodów łowieckich, działających na obszarze gminy.

8. Podmioty, o których mowa w ust. 7, w terminie 21 dni od dnia otrzymania projektu programu, o którym mowa w ust. 1, wydają opinie o projekcie. Niewydanie opinii w tym terminie uznaje się za akceptację przesłanego programu.

Rozdział 3

Zwierzęta gospodarskie Art. 12.

1. Kto utrzymuje zwierzęta gospodarskie jest obowiązany do zapewnienia im opieki i właściwych warunków bytowania.
2. ²⁶⁾ Warunki chowu lub hodowli zwierząt nie mogą powodować urazów i uszkodzeń ciała lub innych cierpień.

3. (uchylony).

3a. (uchylony).

4. Zabrania się tuczu gęsi i kaczek na stłuszczone wątroby.

4a. ²⁹⁾ Z zastrzeżeniem ust. 4b zabrania się utrzymywania cieląt:

- 1) powyżej 8 tygodnia życia w pojedynczych boksach;
- 2) na uwięzi, z wyjątkiem pory karmienia, a w czasie jej trwania nie dłużej niż jedną godzinę.

4b. ²⁹⁾ Przepis ust. 4a pkt 1 nie dotyczy gospodarstw rolnych, w których jednocześnie utrzymywane jest mniej niż 6 cieląt.

5. Obsada zwierząt ponad ustalone normy powierzchni dla danego gatunku, wieku i stanu fizjologicznego jest zabroniona.

6. Zabrania się importu zwierząt i produktów zwierzęcych uzyskanych w wyniku chowu lub hodowli z naruszeniem przepisów niniejszej ustawy.

6a. ³⁰⁾ Utrzymujący zwierzęta gospodarskie przechowuje przez okres 3 lat dokumentację weterynaryjną dotyczącą przebiegu leczenia, przeprowadzonych zabiegów weterynaryjnych oraz padłych zwierząt.

7. Minister właściwy do spraw rolnictwa określi, w drodze rozporządzenia, wymagania i sposób postępowania przy utrzymywaniu gatunków zwierząt gospodarskich, dla których normy ochrony zostały określone w przepisach Unii Europejskiej obowiązujących w tym zakresie, mając na względzie zapewnienie tym zwierzętom właściwych warunków bytowania i opieki oraz wpływ tych warunków na zdrowie i dobrostan zwierząt.

8. Minister właściwy do spraw rolnictwa może określić, w drodze rozporządzenia, minimalne warunki utrzymywania gatunków zwierząt gospodarskich innych niż wymienione w ust. 7, mając na względzie zapewnienie tym zwierzętom właściwych warunków bytowania.

Art. 12a.

1. Posiadacz kurnika, w którym są utrzymywane kurczęta brojlery, zwany dalej „posiadaczem kurnika”, sprawuje samodzielnie opiekę nad kurczętami brojlerami lub zapewnia sprawowanie tej opieki przez osoby, które:

- 1) odbyły szkolenie w zakresie przepisów dotyczących ochrony kurcząt brojlerów lub
- 2) sprawowały opiekę nad kurczętami brojlerami nieprzerwanie od dnia 30 czerwca 2009 r. do dnia 30 czerwca 2010 r., lub
- 3) ukończyły szkolenie w zakresie warunków utrzymywania zwierząt gospodarskich, które zostało przeprowadzone w okresie od dnia 1 maja 2004 r. do dnia 30 czerwca 2010 r., i mają zaświadczenie potwierdzające ukończenie takiego szkolenia, lub
- 4) są absolwentami zawodowych szkół prowadzących kształcenie w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego, o której mowa w art. 24 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572, z późn. zm.), związanych z chowem lub hodowlą zwierząt, lub
- 5) są absolwentami szkół wyższych na kierunku weterynaria, zootechnika lub rolnictwo

— zwane dalej „opiekunami”.

2. Posiadacz kurnika może powierzyć opiekę nad kurczętami brojlerami również osobie prawnej albo jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej, jeżeli podmioty te zapewnią, że opiekę nad kurczętami brojlerami będą sprawować osoby spełniające warunki określone w ust. 1.

Art. 12b.

1. Szkolenie, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 1, jest przeprowadzane przez podmiot, który został upoważniony do prowadzenia takiego szkolenia, w drodze decyzji, przez wojewódzkiego lekarza weterynarii właściwego ze względu na siedzibę tego podmiotu, a w przypadku osób fizycznych — właściwego ze względu na miejsce zamieszkania lub miejsce wykonywania działalności gospodarczej.

2. Wojewódzki lekarz weterynarii, na wniosek podmiotu, o którym mowa w ust. 1, wydaje upoważnienie do prowadzenia szkolenia, jeżeli podmiot spełnia warunki kadrowe, organizacyjne i techniczne określone w przepisach wydanych na podstawie ust. 6 pkt 1 oraz przedstawi:

1) szczegółowy program szkolenia zawierający następujące zagadnienia:

- a) wymagania i sposób postępowania przy utrzymywaniu kurcząt brojlerów.
- b) fizjologię zwierząt, ich potrzeby w zakresie karmienia, pojenia oraz zachowanie zwierząt i pojęcie stresu,
- c) praktyczne aspekty obchodzenia się z kurczętami brojlerami podczas ich wyłapywania, załadunku i transportu,
- d) zasady opieki nad kurczętami brojlerami oraz procedury uśmiercania lub uboju w nagłych przypadkach,
- e) profilaktyczne środki bezpieczeństwa biologicznego;

2) plan realizacji (harmonogram) szkolenia;

3) listę osób, które będą prowadziły szkolenie.

3. Podmioty upoważnione do prowadzenia szkolenia, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 1, wydają zaświadczenia o jego ukończeniu osobom, które uczestniczyły we wszystkich zajęciach objętych programem szkolenia, co zostało potwierdzone na liście obecności.

4. Wojewódzki lekarz weterynarii przeprowadza kontrole podmiotu upoważnionego do prowadzenia szkolenia, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 1, w zakresie spełniania wymagań kadrowych, organizacyjnych i technicznych umożliwiających przeprowadzenie tego szkolenia i prowadzenia tego szkolenia zgodnie z jego szczegółowym programem.

5. Wojewódzki lekarz weterynarii może cofnąć, w drodze decyzji, upoważnienie, o którym mowa w ust. 2, jeżeli w wyniku przeprowadzonej kontroli stwierdzi, że podmiot nie spełnia warunków kadrowych, organizacyjnych i technicznych umożliwiających prowadzenie szkolenia, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 1, lub prowadzi to szkolenie niezgodnie z jego szczegółowym programem.

6. Minister właściwy do spraw rolnictwa określi, w drodze rozporządzenia:

1) warunki kadrowe, organizacyjne i techniczne, jakie powinien spełniać podmiot upoważniony do prowadzenia szkolenia, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 1, mając na względzie zapewnienie właściwego poziomu prowadzenia tego szkolenia;

2) wzór zaświadczenia, o którym mowa w ust. 3, mając na względzie ujednoclenie dokumentów potwierdzających odbycie szkolenia, o którym mowa w art. 12a ust. 1 pkt 1.

Art. 12c.

Posiadacz kurnika lub opiekunowie przekazują osobom wykonującym czynności związane z utrzymywaniem kurcząt brojlerów informacje i instrukcje dotyczące ich utrzymywania, wyłapywania, załadunku i uśmiercania.

Art. 12d.

Posiadacz kurnika lub opiekunowie mogą zwiększyć obsadę kurcząt brojlerów w kurniku, w którym są utrzymywane te kurczęta, jeżeli:

1) są spełnione wymagania dotyczące zwiększenia obsady kurcząt brojlerów w kurniku, określone w przepisach wydanych na podstawie art. 12 ust. 7;

2) powiadomią o takim zamiarze powiatowego lekarza weterynarii właściwego ze względu na lokalizację kurnika, w którym są utrzymywane kurczęta brojlerów, co najmniej 15 dni przed umieszczeniem stada w tym kurniku, podając planowany poziom obsady.

Art. 12e.

Minister właściwy do spraw rolnictwa określi, w drodze rozporządzenia, sposób ustalania poziomu obsady kurcząt brojlerów w kurniku, w którym są utrzymywane te kurczęta, mając na względzie ujednoclenie sposobu obliczania łącznej masy żywych kurcząt brojlerów w przeliczeniu na 1 m² dostępnej im powierzchni użytkowej.

Art. 12f.

1. Posiadacz kurnika lub opiekunowie prowadzą dla każdego kurnika, w którym są utrzymywane kurczęta brojlerów, dokumentację zawierającą:

1) informacje o:

- a) liczbie wprowadzonych kurcząt brojlerów,
  - b) powierzchni użytkowej,
  - c) liczbie padłych kurcząt brojlerów stwierdzonej podczas każdej kontroli i przyczynach ich śmierci,
  - d) liczbie kurcząt brojlerów uśmierconych i przyczynach ich uśmiercenia,
  - e) liczbie kurcząt brojlerów pozostałych w stadzie po sprzedaży lub po uśmierceniu;
- 2) nazwę mieszańca kurcząt brojlerów, jeżeli jest znana.

2. Dokumentacja, o której mowa w ust. 1, jest przechowywana przez 3 lata od dnia umieszczenia kurcząt brojlerów w kurniku, w którym są one utrzymywane, i udostępniana powiatowemu lekarzowi weterynarii.

3. Posiadacz kurnika lub opiekunowie zaopatrują wysyłane do ubojni kurczęta brojlerów, pochodzące z kurnika o zwiększonej obsadzie, w informację zawierającą:

- 1) nazwę mieszańca kurcząt brojlerów, jeżeli jest znana;
- 2) wskaźnik śmiertelności dziennej, który oblicza się dzieląc liczbę kurcząt brojlerów padłych w kurniku tego

samego dnia, w tym uśmierconych z powodu choroby lub z innych przyczyn, przez liczbę kurcząt brojlerów znajdujących się w kurniku w tym dniu, i mnożąc otrzymaną wartość przez 100;

3) skumulowany wskaźnik śmiertelności dziennej, będący sumą wskaźników śmiertelności dziennej.

Art. 12g.

1. Podmiot prowadzący ubojnię gromadzi, pod nadzorem urzędowego lekarza weterynarii w rozumieniu przepisów o kontroli weterynaryjnej w handlu, dane dotyczące gospodarstwa, z którego pochodzą kurczęta brojlery, kurnika, w którym są utrzymywane kurczęta brojlery, i liczby kurcząt brojlerów padłych podczas transportu do ubojni oraz dane i informacje, o których mowa w art. 12f ust. 3 pkt 2 i 3.

2. Urzędowy lekarz weterynarii po przeprowadzeniu kontroli, o której mowa w art. 5 rozporządzenia (WE) nr 854/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. ustanawiającego szczególne przepisy dotyczące organizacji urzędowych kontroli w odniesieniu do produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do spożycia przez ludzi (Dz. Urz. UE L 139 z 30.04.2004, str. 206, z późn. zm.; Dz. Urz. Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 45, str. 75), i na podstawie wyników badania poubojowego, określa poziom dobrostanu kurcząt brojlerów, w tym częstotliwość występowania przypadków kontaktowego zapalenia skóry, zarobaczenia i chorób ogólnoustrojowych w kurniku, w którym są utrzymywane kurczęta brojlery, lub w gospodarstwie, z którego pochodziły kurczęta brojlery poddane ubojowi.

3. W przypadku gdy wyniki badania poubojowego lub dane i informacje, o których mowa w art. 12f ust. 3 pkt 2 i 3, wskazują na niski poziom dobrostanu, urzędowy lekarz weterynarii przekazuje informacje zawierające wyniki badania poubojowego posiadaczowi kurnika lub opiekunom oraz powiatowemu lekarzowi weterynarii, właściwemu ze względu na lokalizację kurnika, w którym są utrzymywane kurczęta brojlery.

4. Posiadacz kurnika lub opiekunowie podejmują, pod nadzorem powiatowego lekarza weterynarii właściwego ze względu na lokalizację kurnika, działania mające na celu poprawę dobrostanu kurcząt brojlerów.

Art. 12h.

1. Powiatowy lekarz weterynarii przeprowadza kontrole gospodarstw, w których są utrzymywane kurczęta brojlery, w sposób określony w rozporządzeniu (WE) nr 882/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie kontroli urzędowych przeprowadzanych w celu sprawdzenia zgodności z prawem paszowym i żywnościowym oraz regułami dotyczącymi zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt (Dz. Urz. UE L 165 z 30.04.2004, str. 1, z późn. zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 3, t. 45, str. 200).

2. Powiatowy lekarz weterynarii, za pośrednictwem wojewódzkiego lekarza weterynarii, przekazuje Głównemu Lekarzowi Weterynarii informacje o:

1) wynikach kontroli, o których mowa w ust. 1;

2) wynikach badań poubojowych, o których mowa w art. 12g ust. 2, i podjętych działaniach mających na celu poprawę dobrostanu kurcząt brojlerów.

Art. 12i.

1. Główny Lekarz Weterynarii przekazuje Komisji Europejskiej:

1) sprawozdanie z monitorowania wybranych stad kurcząt brojlerów poddanych ubojowi w okresie 12 miesięcy;

2) coroczne sprawozdanie z kontroli przeprowadzonych w gospodarstwach, w których są utrzymywane kurczęta brojlery, wraz z wykazem podjętych działań mających na celu poprawę dobrostanu tych kurcząt.

2. Sprawozdanie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, jest przekazywane do dnia 30 czerwca następnego roku.

Art. 12j.

Przepisów art. 12a—12i nie stosuje się do:

1) gospodarstw, w których liczba utrzymywanych kurcząt brojlerów jest mniejsza niż 500 sztuk;

2) gospodarstw utrzymujących wyłącznie stada hodowlane;

3) stad hodowlanych w gospodarstwach utrzymujących zarówno stada hodowlane, jak i stada produkcyjne;

4) zakładów wylęgu drobiu;

5) kurcząt utrzymywanych w systemie ekstensywnego chowu ściółkowego z dostępem do wolnego wybiegu, o których mowa w rozporządzeniu Komisji (WE) nr 543/2008 z dnia 16 czerwca 2008 r. wprowadzającym szczegółowe przepisy wykonawcze do rozporządzenia Rady (WE) nr 1243/2007 w sprawie niektórych norm handlowych w odniesieniu do mięsa drobiowego (Dz. Urz. UE L 157 z 17.06.2008, str. 46, z późn. zm.) w załączniku V, w lit. b—e;

6) kurcząt utrzymywanych zgodnie z metodami produkcji ekologicznej w sposób określony w rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylającym rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 (Dz. Urz. UE L 189 z 20.07.2007, str. 1) oraz w przepisach Unii Europejskiej wydanych w trybie tego rozporządzenia.

Art. 13.

1. ³²⁾ Wprowadzenie dotychczas niestosowanej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej technologii chowu zwierząt wymaga uzyskania zezwolenia marszałka województwa stwierdzającego, że technologia spełnia wymogi określone ustawą.

2. Minister Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej ³³⁾ określi, w drodze rozporządzenia, warunki, tryb i sposób wydawania zezwolenia, o którym mowa w ust. 1.

Art. 14.

1. Sposób i warunki używania zwierząt do pracy nie mogą stwarzać nieuzasadnionego zagrożenia dla ich życia i zdrowia ani zadawać im cierpienia.

2. Zabrania się w szczególności:

1) przeciążania zwierząt;

2) używania do pracy zwierząt chorych lub niedożywionych;

3) używania uprzęży, wędzideł, rzędów wierzchowych, juków, podków, pojazdów lub narzędzi mogących, ze względu na zły stan techniczny lub niewłaściwą konstrukcję, spowodować obrażenia ciała lub śmierć zwierzęcia;

4) używania do popędzania zwierząt przedmiotów lub narzędzi, które mogą spowodować okaleczenie zwierzęcia;

5) zmuszania do wyczerpującego kłusu lub galopu zwierząt ciągnących ładunek;

6) używania do zrywki drewna koni poniżej piątego roku życia.

3. Osoba wykorzystująca zwierzęta do pracy ma obowiązek zapewnić im, w ciągu każdej doby, wypoczynek dla regeneracji sił, właściwy dla danego gatunku.

Rozdział 4

Zwierzęta wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych

Art. 15.

1. Warunki występów, treningów i tresury oraz metody postępowania ze zwierzętami wykorzystywanymi do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych nie mogą zagrażać ich życiu i zdrowiu ani powodować cierpienia.

2. ³⁴⁾ Warunki występów zwierząt, o których mowa w ust. 1, muszą być określone w przygotowanym przez organizatora występu scenariuszu lub odpowiednim programie zatwierdzonym przez Głównego Lekarza Weterynarii albo wskazaną przez niego osobę.

3. Zabrania się stosowania wobec zwierząt farmakologicznych i mechanicznych metod i środków dopingujących.

4. Zwierzęta, o których mowa w ust. 1, powinny mieć zapewniony właściwy wypoczynek. Zabrania się w szczególności wykorzystywania tych zwierząt bezpośrednio po transporcie, bez regeneracji wypoczynkowo-ruchowej.

5. Zwierzętom, o których mowa w ust. 1, należy zapewnić opiekę lekarsko-weterynaryjną.

6. (skreślony). ³⁵⁾

Art. 16.

Zabrania się wykorzystywania zwierząt w widowiskach i sportach noszących znamiona okrucieństwa, w szczególności zabrania się organizowania walk z udziałem byków, psów, kogutów.

Art. 17.

1. Do tresury i pokazów dla celów widowiskowo-rozrywkowych mogą być wykorzystywane tylko zwierzęta urodzone i wychowane w niewoli i tylko takie, którym mogą być zapewnione warunki egzystencji stosowne do potrzeb danego gatunku.

2. ³⁶⁾ Tresura zwierząt do celów widowiskowo-rozrywkowych i obronnych nie może być prowadzona w sposób powodujący ich cierpienie.

3. Nie wolno prowadzić tresury zwierząt wyłącznie w celu zwiększenia ich agresywności.

4. Zabrania się zmuszania zwierząt do wykonywania czynności, które powodują ból lub są sprzeczne z ich naturą.

5. Zabrania się działalności menażerii objazdowych.

6. Zabrania się propagowania lub upowszechniania drastycznych scen zabijania, zadawania cierpienia lub innej przemocy, ze strony człowieka, której ofiarami są zwierzęta, chyba że sceny te mają na celu napiętnowanie okrutnego zachowania wobec zwierząt.

7. Do zwierząt, o których mowa w ust. 2, stosuje się odpowiednio przepisy art. 9.

8. ³⁷⁾ Minister właściwy do spraw środowiska w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw kultury

określi, w drodze rozporządzenia, minimalne warunki utrzymywania poszczególnych gatunków zwierząt wykorzystywanych do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych, mając na względzie zapewnienie im właściwej opieki.

9. (skreślony). ³⁸⁾

Art. 18.

1. ³⁹⁾ Zwierzęta wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych i specjalnych mogą być przetrzymywane, hodowane i prezentowane jedynie w stadninach, cyrkach lub bazach cyrkowych oraz w miejscach przeznaczonych dla zwierząt wykorzystywanych do celów specjalnych, pod nadzorem Inspekcji Weterynaryjnej.

2. Przechowywanie, hodowla lub prezentacja zwierząt, o których mowa w ust. 1, musi być wykonywana w sposób gwarantujący bezpieczeństwo ludzi i zwierząt.

Rozdział 5

(uchylono).

Rozdział 6

Zwierzęta wolno żyjące (dzikie)

Art. 21. ⁴¹⁾

Zwierzęta wolno żyjące stanowią dobro ogólnonarodowe i powinny mieć zapewnione warunki rozwoju i swobodnego bytu, z wyjątkiem tych, o których mowa w art. 33a ust. 1.

Art. 22. ⁴²⁾

1. Pozyskiwanie zwierząt wolno żyjących (dzikich) w celu preparowania ich zwłok wymaga zezwolenia marszałka województwa właściwego ze względu na miejsce wykonywania eksponatów.

2. Zezwolenie, o którym mowa w ust. 1, wydaje się, jeżeli zwłoki zwierząt będą prseparowane wyłącznie w celu naukowym, dydaktycznym lub edukacyjnym.

3. W zezwoleniu ustala się warunki i sposób pozyskiwania zwierząt, o których mowa w ust. 1, po uzyskaniu opinii starosty właściwego ze względu na miejsce pozyskiwania tych zwierząt.

4. Przepisów ust. 1–3 nie stosuje się do zwierząt wolno żyjących (dzikich), których pozyskiwanie regulują odrębne przepisy.

5. Zezwolenia, o którym mowa w ust. 1, nie wydaje się, a wydane cofa, jeżeli:

1) zachodzi uzasadniona potrzeba ochrony zasobów genetycznych;

2) przemawiają za tym względy sanitarne.

Art. 22a. ⁴³⁾

Pozyskiwanie zwierząt wolno żyjących (dzikich) w celu tworzenia kolekcji spreparowanych zwłok tych zwierząt wymaga zgody marszałka województwa właściwego ze względu na miejsce tworzenia takiej kolekcji.

Art. 23. (skreślony). ⁴⁴⁾

Rozdział 7

Transport zwierząt

Art. 24.

Zasady postępowania w zakresie transportu zwierząt kręgowych są określone w rozporządzeniu Rady (WE) nr 1/2005 z dnia 22 grudnia 2004 r. w sprawie ochrony zwierząt podczas transportu i związanych z tym działań oraz zmieniającym dyrektywy 64/432/EWG i 93/119/WE oraz rozporządzenie (WE) nr 1255/97 (Dz. Urz. UE L 3 z 5.01.2005, str. 1), zwanym dalej „rozporządzeniem nr 1/2005”.

Art. 24a.

Powiatowy lekarz weterynarii wykonuje zadania i uprawnienia właściwej władzy określone w rozporządzeniu nr 1/2005, w tym:

- 1) przeprowadza kontrole;
- 2) wydaje, na wniosek, decyzje w sprawach:
  - a) zezwoleń, o których mowa w art. 10 i 11 rozporządzenia nr 1/2005,
  - b) licencji, o których mowa w art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005,
  - c) świadectw zatwierdzenia, o których mowa w art. 18 ust. 1 i art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005.

Art. 24b.

Powiatowy lekarz weterynarii prowadzi rejestry, o których mowa w art. 13 ust. 3 i 4, art. 18 ust. 3 i art. 19 ust. 3 i 4 rozporządzenia nr 1/2005, oraz przekazuje Głównemu Lekarzowi Weterynarii, za pośrednictwem wojewódzkiego lekarza weterynarii, informacje zawarte w tych rejestrach, w tym informacje o każdej zmianie stanu faktycznego lub prawnego w nich ujawnionego.

Art. 24c.

1. Szkolenia osób, o których mowa w art. 6 ust. 4 i 5 oraz art. 9 ust. 2 lit. a rozporządzenia nr 1/2005, prowadzi się po uzyskaniu upoważnienia powiatowego lekarza weterynarii właściwego ze względu na miejsce prowadzenia szkolenia.

2. Powiatowy lekarz weterynarii, w drodze decyzji, udziela upoważnienia do prowadzenia szkolenia osób, o których mowa w art. 6 ust. 4 lub 5 lub art. 9 ust. 2 lit. a rozporządzenia nr 1/2005, jeżeli podmiot zamierzający je prowadzić przedstawi:

- 1) program szkolenia uwzględniający zakres określony w załącznikach I, II lub IV do rozporządzenia nr 1/2005;
- 2) plan realizacji szkolenia;
- 3) listę osób wyznaczonych do prowadzenia szkolenia.

Art. 24d.

W przypadku szkolenia osób, o których mowa w art. 6 ust. 5 rozporządzenia nr 1/2005, powiatowy lekarz weterynarii właściwy ze względu na miejsce prowadzenia szkolenia powołuje komisję egzaminacyjną w celu przeprowadzenia egzaminu kończącego szkolenie.

Art. 24e.

1. Podmiot upoważniony do prowadzenia szkolenia, niezwłocznie po zakończeniu szkolenia, albo komisja egzaminacyjna, niezwłocznie po przeprowadzeniu egzaminu kończącego szkolenie, sporządza protokół,

który następnie przekazuje powiatowemu lekarzowi weterynarii właściwemu ze względu na miejsce prowadzenia szkolenia.

2. Powiatowy lekarz weterynarii, po otrzymaniu protokołu, o którym mowa w ust. 1, wydaje:

- 1) zaświadczenia albo
- 2) licencje — w przypadku osób, o których mowa w art. 6 ust. 5 rozporządzenia nr 1/2005 — potwierdzające kwalifikacje w zakresie transportu lub obsługi zwierząt.

Art. 24f.

Minister właściwy do spraw rolnictwa, w drodze rozporządzenia, określi:

- 1) tryb powoływania komisji egzaminacyjnej, o której mowa w art. 24d, oraz kwalifikacje osób wchodzących w jej skład,
- 2) sposób przeprowadzania egzaminu kończącego szkolenie osób, o których mowa w art. 6 ust. 5 rozporządzenia nr 1/2005,
- 3) zakres informacji zawartych w protokole, o którym mowa w art. 24e ust. 1,
- 4) wzory zaświadczeń, o których mowa w art. 24e ust. 2 pkt 1 — mając na względzie zapewnienie uzyskania odpowiednich kwalifikacji w zakresie ochrony zwierząt w czasie transportu, w tym uzyskanie przez osoby przeszkolone wiedzy i umiejętności w zakresie, o którym mowa w załącznikach I, II lub IV do rozporządzenia nr 1/2005.

Art. 24g.

Koszty szkolenia ponoszą odpowiednio przewoźnicy, o których mowa w art. 6 ust. 4 rozporządzenia nr 1/2005, albo operatorzy punktów gromadzenia, o których mowa w art. 9 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005.

Art. 25.

Prowadzący pojazd mechaniczny, który potrącił zwierzę, obowiązany jest, w miarę możliwości, do zapewnienia mu stosownej pomocy lub zawiadomienia jednej ze służb, o których mowa w art. 33 ust. 3.

Art. 26. (skreślony).⁵⁰⁾

Rozdział 8

Zabiegi na zwierzętach

Art. 27.

1. Zabiegi lekarsko-weterynaryjne na zwierzętach są dopuszczalne dla ratowania ich życia lub zdrowia oraz dla koniecznego ograniczenia populacji i mogą być przeprowadzane wyłącznie przez osoby uprawnione.

2.⁵¹⁾ Zabiegi lekarsko-weterynaryjne i zootechniczne lub inne zabiegi wynikające z technologii produkcji mogą być wykonywane na zwierzętach wyłącznie przez osoby posiadające kwalifikacje określone odrębnymi przepisami, z zachowaniem koniecznej ostrożności, w sposób zapewniający ograniczenie cierpień i stresu zwierzęcia.

3. Zabiegi powodujące ból wykonuje się w znieczuleniu ogólnym albo miejscowym, z wyjątkiem tych zabiegów, które według zasad sztuki weterynaryjnej wykonuje się bez znieczulenia.

Rozdział 9 (uchylono)

Rozdział 10

Ubój, uśmiercanie i ograniczenie populacji zwierząt⁶⁸⁾ Art. 33. 1. (uchylony).

1a. 70) Uśmiercanie zwierząt może odbywać się wyłącznie w sposób humanitarny polegający na zadawaniu przy tym minimum cierpienia fizycznego i psychicznego.

1b. Jeżeli Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska lub regionalny dyrektor ochrony środowiska wydał zezwolenie na zabicie zwierząt objętych ochroną gatunkową, mogą one być uśmiercone przy użyciu broni myśliwskiej przez osoby uprawnione do posiadania tej broni.

2. Jeżeli zachodzą przyczyny, o których mowa w art. 6 ust. 1 pkt 4, zwierzę może być uśmiercone bez zgody właściciela na podstawie orzeczenia lekarza weterynarii. Ustalenie właściciela i uzyskanie jego zgody nie dotyczy zwierząt chorych na choroby podlegające obowiązkowi zwalczania na podstawie ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt.

3. W przypadku konieczności bezzwłocznego uśmiercenia, w celu zakończenia cierpienia zwierzęcia, potrzebę jego uśmiercenia stwierdza lekarz weterynarii, członek Polskiego Związku Łowieckiego, inspektor organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, funkcjonariusz Policji, straży ochrony kolei, straży gminnej, Straży Granicznej, pracownik Służby Leśnej lub Służby Parków Narodowych, strażnik Państwowej Straży Łowieckiej, strażnik łowiecki lub strażnik Państwowej Straży Rybackiej.

3a. ⁷²⁾ Gdy bezzwłoczne uśmiercenie zwierzęcia jest niezbędne do realizacji zadań związanych z ochroną przyrody na obszarze parku narodowego, potrzebę uśmiercenia zwierzęcia stanowiącego zagrożenie stwierdza w decyzji administracyjnej dyrektor parku narodowego, na którego obszarze znajduje się to zwierzę. Uprawnionymi do wykonania decyzji są upoważnieni przez dyrektora parku narodowego pracownicy wchodzący w skład Służby Parków Narodowych.

4. W razie konieczności bezzwłocznego uśmiercenia, czynność tę dokonuje się przez:

- 1) podanie środka usypiającego — przez lekarza weterynarii;
- 2) zastrzelenie zwierzęcia wolno żyjącego (dzikiego) — przez osobę uprawnioną do użycia broni palnej.

Art. 33a. ⁷⁴⁾

1. W przypadku gdy zwierzęta stanowią nadzwyczajne zagrożenie dla życia, zdrowia lub gospodarki człowieka, w tym gospodarki łowieckiej, dopuszcza się podjęcie działań mających na celu ograniczenie populacji tych zwierząt.

2. Sejmik województwa, po zasięgnięciu opinii regionalnej rady ochrony przyrody, organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, oraz Polskiego Związku Łowieckiego, określi, w drodze uchwały, miejsce, warunki, czas i sposoby ograniczenia populacji zwierząt, o których mowa w ust. 1.

3. Dzierżawca lub zarządca obwodu łowieckiego może podjąć działania zapobiegające wałęsaniu się psów na terenie obwodu poprzez:

- 1) pouczenie właściciela psa o obowiązku sprawowania kontroli nad zwierzęciem;**
- 2) odłowienie psa i dostarczenie go właścicielowi, a jeżeli ustalenie tej osoby nie jest możliwe dostarczenie do schroniska dla zwierząt; odłowienie i dostarczenie psa odbywa się na koszt właściciela.**

Art. 34.

1. Zwierzę kręgowce w ubojni może zostać uśmiercone tylko po uprzednim pozbawieniu świadomości przez osoby posiadające odpowiednie kwalifikacje.

2. W ubojni wyodrębnia się pomieszczenie do przetrzymywania zwierząt oraz pomieszczenie do ogłuszania i wykrwawiania zwierząt.

3. W uboju domowym zwierzęta kopytne mogą być uśmiercane tylko po uprzednim ich pozbawieniu świadomości przez przyuczonego ubojowca.

4. Zabrania się:

1) uśmiercania zwierząt w okresie stanowiącym 10 % czasu trwania ciąży dla danego gatunku, bezpośrednio poprzedzającym planowany termin porodu, oraz 48 godzin po porodzie, z wyjątkiem:

a) uśmiercenia zwierząt w przypadkach określonych w ustawie z dnia 21 stycznia 2005 r. o doświadczeniach na zwierzętach (Dz. U. Nr 33, poz. 289 oraz z 2006 r. Nr 171, poz. 1225 i Nr 220, poz. 1600),

b) konieczności bezzwłocznego uśmiercenia,

c) wydania przez powiatowego lekarza weterynarii decyzji nakazującej zabicie lub ubój zwierząt na podstawie art. 44 ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt;

2) ⁷⁵⁾ uboju lub uśmiercania zwierząt kręgowych przy udziale dzieci lub w ich obecności;

3) wytrzewiania (patroszenia), oparzania, zdejmowania skóry, wędzenia i oddzielania części zwierząt stałocieplnych, przed ustaniem odruchów oddechowych i mięśniowych.

5. (skreślony). ⁷⁶⁾

6. Minister właściwy do spraw rolnictwa określi, w drodze rozporządzenia:

1) kwalifikacje osób uprawnionych do zawodowego uboju,

2) warunki wyładunku, przemieszczania, przetrzymywania, unieruchamiania w celu dokonania uboju lub uśmiercenia zwierząt,

3) warunki i metody uboju i uśmiercania zwierząt stosownie do gatunku

– mając na względzie zapewnienie humanitarnego traktowania zwierząt podczas ich uboju lub uśmiercania.

Rozdział 10a ⁷⁸⁾

Nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zwierząt

Art. 34a.

1. Inspekcja Weterynaryjna sprawuje nadzór nad przestrzeganiem przepisów o ochronie zwierząt.

2. W zakresie wykonywania nadzoru, o którym mowa w ust. 1, pracownicy Inspekcji Weterynaryjnej oraz osoby wyznaczone przez organy tej Inspekcji posiadają uprawnienia określone w ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. o Inspekcji Weterynaryjnej (Dz. U. Nr 33, poz. 287, z późn. zm.).

3. Organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, mogą współdziałać z Inspekcją Weterynaryjną w sprawowaniu nadzoru, o którym mowa w ust. 1.

4. (uchylono).

5. Do kontroli działalności gospodarczej przedsiębiorcy stosuje się przepisy rozdziału 5 ustawy z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz. U. z 2007 r. Nr 155, poz. 1095, późn.zm.).

Rozdział 11

Przepisy karne

Art. 35.

1. Kto zabija, uśmierca zwierzę albo dokonuje uboju zwierzęcia z naruszeniem przepisów art. 6 ust. 1, art. 33 lub art. 34 ust. 1—4 podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

1a. Tej samej karze podlega ten, kto znęca się nad zwierzęciem.

2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 lub 1a działa ze szczególnym okrucieństwem podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

3. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 1a lub 2 sąd orzeka przepadek zwierzęcia, jeżeli sprawca jest jego właścicielem.

3a. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 lub 1a sąd może orzec, a w razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd orzeka tytułem środka karnego zakaz posiadania zwierząt od roku do lat 10; zakaz orzeka się w latach.

4. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 1a lub 2, sąd może orzec wobec sprawcy zakaz wykonywania określonego zawodu, prowadzenia określonej działalności lub wykonywania czynności wymagających zezwolenia, które są związane z wykorzystywaniem zwierząt lub oddziaływaniem na nie, a także może orzec przepadek narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia przestępstwa oraz przedmiotów pochodzących z przestępstwa.

5. W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1, 1a lub 2, sąd może orzec nawiązkę w wysokości od 500 zł do 100 000 zł na cel związany z ochroną zwierząt, wskazany przez sąd.

Art. 36 (uchylono).

Art. 37.

1. Kto narusza nakazy albo zakazy określone w art. 9, art. 10a ust. 1—3, art. 11 ust. 3, art. 12 ust. 1—6, art. 13 ust. 1, art. 14, art. 15 ust. 1—5, art. 16, art. 17 ust. 1—7, art. 18, art. 22 ust. 1, art. 22a, art. 25 lub art. 27 -podlega karze aresztu lub grzywny.

2. Usiłowanie, podżeganie i pomocnictwo do czynu określonego w ust. 1 jest karalne.

3. W razie ukarania za wykroczenie, o którym mowa w ust. 1, można orzec przepadek narzędzi lub przedmiotów służących do popełnienia wykroczenia oraz przedmiotów z niego pochodzących, jak również można orzec przepadek zwierzęcia.

4⁸⁴⁾ W razie popełnienia wykroczenia, o którym mowa w ust. 1, można orzec nawiązkę w wysokości do

1 000 zł na cel związany z ochroną zwierząt.

Art. 37a.⁸⁵⁾

1. Kto prowadzi hodowlę lub utrzymuje psa rasy uznawanej za agresywną bez wymaganego zezwolenia, podlega karze aresztu lub grzywny.

2. W razie ukarania za wykroczenie, o którym mowa w ust. 1, można orzec przepadek zwierzęcia.

Art. 37b.

1. Kto, będąc przewoźnikiem w rozumieniu art. 2 lit. x rozporządzenia nr 1/2005:

1) transportuje zwierzęta bez dokumentów, o których mowa w art. 4, art. 10 i art. 11 rozporządzenia nr 1/2005, lub

2) transportuje zwierzęta bez licencji, o której mowa w art. 17 ust. 2 rozporządzenia nr 1/2005, lub

3) transportuje zwierzęta bez świadectw zatwierdzenia, o których mowa w art. 18 ust. 1 albo art. 19 ust. 1 rozporządzenia nr 1/2005, lub

4) nie zapewnia transportowanym zwierzętom warunków, o których mowa w załączniku I do rozporządzenia nr 1/2005, lub

5) nie wypełnia obowiązku określonego w art. 6 ust. 4 i 6 rozporządzenia nr 1/2005,

podlega karze aresztu lub grzywny.

2. Kto, będąc:

1) opiekunem w rozumieniu art. 2 lit. k rozporządzenia nr 1/2005, nie wypełnia obowiązków określonych w art. 8 tego rozporządzenia,

2) operatorem punktu gromadzenia zwierząt, nie wypełnia obowiązków określonych w art. 9 rozporządzenia nr 1/2005,

-podlega karze aresztu lub grzywny.

Art. 37c. (uchylono).

Art. 37d.

1. Kto:

1) będąc posiadaczem kurnika nie zapewnia sprawowania opieki nad kurczętami brojlerami przez osoby spełniające warunki, o których mowa w art. 12a ust. 1,

2) zwiększa obsadę kurcząt brojlerów wbrew wymaganiom określonym w art. 12d,

3) nie prowadzi dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1, lub prowadzi ją niezgodnie z tym przepisem,

4) nie przechowuje lub nie udostępnia dokumentacji, o której mowa w art. 12f ust. 1, zgodnie z przepisem art. 12f ust. 2,

5) nie zaopatruje wysyłanych do ubojni kurcząt brojlerów pochodzących z kurnika o zwiększonej obsadzie w informacje, o których mowa w art. 12f ust. 3 — podlega karze grzywny.

2. Orzekanie w sprawach, o których mowa w ust. 1, następuje w trybie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Art. 37e.

1. Kto narusza zakazy określone w art. 10b ust. 1 podlega karze grzywny.

2. Orzekanie w sprawach, o których mowa w ust. 1, następuje w trybie przepisów Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia.

Art. 38. ⁸⁶⁾

1. Sąd przekazuje zawiadomienie o wydanym prawomocnym orzeczeniu o przypadku zwierzęcia organizacji społecznej, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, biorącej udział w postępowaniu lub innej organizacji o takim samym statutowym celu działania.

2. Organizacja społeczna, o której mowa w ust. 1, po otrzymaniu zawiadomienia jest obowiązana powiadomić niezwłocznie powiatowego lekarza weterynarii o wejściu w posiadanie zwierzęcia.

3. Po otrzymaniu powiadomienia, o którym mowa w ust. 2, powiatowy lekarz weterynarii niezwłocznie przeprowadza badanie zwierzęcia.

4. Organizacja społeczna, o której mowa w ust. 2, przekazuje zwierzę nieodpłatnie:

1) schronisku dla zwierząt, jeżeli jest to zwierzę domowe lub laboratoryjne, lub

2) gospodarstwu rolnemu wskazanemu przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), jeżeli jest to zwierzę gospodarskie, lub

3) ogrodowi zoologicznemu lub schronisku dla zwierząt, jeżeli jest to zwierzę wykorzystywane do celów rozrywkowych, widowiskowych, filmowych, sportowych lub utrzymywane w ogrodach zoologicznych.

5. Przekazanie zwierzęcia, o którym mowa w ust. 4, następuje za zgodą podmiotu, któremu zwierzę ma być przekazane.

6. W przypadku braku zgody, o której mowa w ust. 5, lub wystąpienia innych okoliczności uniemożliwiających przekazanie zwierzęcia podmiotom, o których mowa w ust. 4, zwierzę może zostać nieodpłatnie przekazane innej osobie prawnej lub jednostce organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej albo osobie fizycznej, która zapewni mu właściwą opiekę.

7. Z przekazania zwierzęcia sporządza się protokół, który zawiera:

1) datę przekazania zwierzęcia;

2) nazwę, siedzibę i adres organizacji społecznej przekazującej zwierzę;

3) nazwę i siedzibę osoby prawnej lub innej jednostki organizacyjnej albo imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres osoby fizycznej, której zwierzę jest przekazywane;

4) określenie gatunku, wieku i płci zwierzęcia;

5) informację o stanie zdrowia zwierzęcia.

8. Koszty wykonania orzeczenia o przypadku zwierzęcia ponosi skazany.

Art. 39.

W sprawach o przestępstwa określone w art. 35 ust. 1, 1a lub 2 oraz wykroczenia określone w art. 37, a także w postępowaniu w sprawach nieletnich o czyn karalny określony w art. 35 ust. 1, 1a lub 2, prawa pokrzywdzonego może wykonywać organizacja społeczna, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt.

Art. 40. ⁸⁹⁾

Organizacje społeczne, których statutowym celem działania jest ochrona zwierząt, mogą współdziałać z właściwymi instytucjami państwowymi i samorządowymi w ujawnianiu oraz ściganiu przestępstw i wykroczeń określonych w ustawie.

Rozdział 12

Zmiany w przepisach obowiązujących, przepisy przejściowe i końcowe
Art. 41. (pominięty). 90)

Art. 42. (pominięty). 90)

Art. 43. Traci moc rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 1932 r. Nr 42, poz. 417, z 1969 r. Nr 13, poz. 95, z 1971 r. Nr 12, poz. 115 i z 1997 r. Nr 88, poz. 554).

Art. 44. Ustawa wchodzi w życie po upływie 30 dni od dnia ogłoszenia 91) , z tym że przepis art. 12 ust. 4 oraz art. 34 ust. 3 w zakresie wykonywania uboju przez przyuczonego ubojowca wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 1999 r.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 czerwca 2002 r. o zmianie ustawy o ochronie zwierząt (Dz. U. Nr 135, poz. 1141), która weszła w życie z dniem 28 września 2002 r.

1) Niniejsza ustawa dokonuje w zakresie swojej regulacji wdrożenia dyrektywy 1999/22/WE z dnia 29 marca 1999 r. dotyczącej trzymania dzikich zwierząt w ogrodach zoologicznych (Dz. Urz. WE L 94 z 09.04.1999).

Dane dotyczące ogłoszenia aktów prawa Unii Europejskiej, zamieszczone w niniejszej ustawie – z dniem uzyskania przez Rzeczpospolitą Polską członkostwa w Unii Europejskiej – dotyczą ogłoszenia tych aktów w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej – wydanie specjalne.

2) Ze zmianami wprowadzonymi przez art. 1 pkt 2 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 3 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

4) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 3 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

5) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 3 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

6) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 3 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 3 lit. e ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

8) Obecnie: ministrowi właściwemu do spraw wewnętrznych, zgodnie z art. 4 ust. 1, art. 5 pkt 24 i art. 29 ustawy z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (Dz. U. z 1999 r. Nr 82, poz. 928, 2 2000

r. Nr 12, poz. 136, Nr 43, poz. 489, Nr 48, poz. 550, Nr 62, poz. 718, Nr 70, poz. 816, Nr 73, poz. 852, Nr 109, poz. 1158 i Nr 122, poz. 1314 i 1321, z 2001 r. Nr 3, poz. 18, Nr 5, poz. 43 i 44, Nr 42, poz. 475, Nr 63, poz. 634, Nr 73, poz. 761, Nr 76, poz. 811, Nr 87, poz. 954, Nr 102, poz. 1116, Nr 113, poz. 1207, Nr 115, poz. 1229, Nr 123, poz. 1353, Nr 125, poz. 1371, Nr 126, poz. 1382, Nr 129, poz. 1441, Nr 130, poz. 1450 i Nr 154, poz. 1800, z 2002 r. Nr 25, poz. 253, Nr 41, poz. 365, Nr 71, poz. 655, Nr 74, poz. 676, Nr 89, poz. 804, Nr 93, poz. 820, Nr 130, poz. 1112 i Nr 135, poz. 1145 oraz z 2003 r. Nr 52, poz. 450, Nr 64, poz. 592, Nr 65, poz. 595, Nr 84, poz. 744 i Nr 96, poz. 874), która weszła w życie z dniem 1 kwietnia 1999 r.

9) Dodany przez art. 1 pkt 3 lit. f ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 3 lit. f ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 3 lit. f ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

10) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 4 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 4 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

12) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 5 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 5 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

13) Dodany przez art. 1 pkt 5 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

13) Dodany przez art. 1 pkt 5 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

14) Dodany przez art. 45 pkt 2 ustawy z dnia 21 stycznia 2000 r. o zmianie niektórych ustaw związanych z funkcjonowaniem administracji publicznej (Dz. U. Nr 12, poz. 136), która weszła w życie z dniem 23 lutego 2000 r.

Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 5 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

16) W brzmieniu ustalonym przez art. 45 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 14.

17) Przez art. 15 lit. a ustawy z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty, ustawy – Przepisy wprowadzające reformę ustroju szkolnego, ustawy – Karta Nauczyciela oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 111, poz. 1194), która weszła w życie z dniem 21 października 2001 r.

18) w brzmieniu ustalonym przez art. 15 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 17.

19) W brzmieniu ustalonym przez art. 136 pkt 1 lit. a ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. o zmianie niektórych ustaw określających kompetencje organów administracji publicznej – w związku z reformą ustrojową państwa (Dz. U. Nr 106, poz. 668), która weszła w życie z dniem 1 stycznia 1999 r.

20) Przez art. 136 pkt 1 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 19.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

22) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 7 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 7 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

24) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 7 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 8 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

26) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 9 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 9 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 9 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

29) Dodany przez art. 1 pkt 9 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

29) Dodany przez art. 1 pkt 9 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

30) Dodany przez art. 1 pkt 9 lit. e ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 9 lit. f ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

32) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 10 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

33) Obecnie: minister właściwy do spraw rolnictwa, zgodnie z art. 4 ust. 1, art. 5 pkt 17 i art. 22 ustawy, o której mowa w odnośniku 8.

34) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 11 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

35) Przez art. 1 pkt 11 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

36) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 12 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

37) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 12 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

38) Przez art. 1 pkt 12 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

39) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 13 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 14 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

41) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 15 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

42) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 16 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

43) Dodany przez art. 1 pkt 17 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

44) Przez art. 1 pkt 18 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 19 lit. a tiret pierwsze ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. a tiret drugie ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. a tiret drugie ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 19 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 19 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

50) Przez art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o zmianie ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2001 r. Nr 3, poz. 21), która weszła w życie z dniem 2 lutego 2001 r.

51) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 20 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Ze zmianami wprowadzonymi przez art. 1 pkt 21 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 21 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 21 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Przez art. 1 pkt 21 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 21 lit. e ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 21 lit. f ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 21 lit. f ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 21 lit. g ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 21 lit. h ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 21 lit. h ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 22 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 22 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 22 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Ze zmianą wprowadzoną przez art. 136 pkt 6 ustawy, o której mowa w odnośniku 19.

w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 22 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 22 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 22 lit. d ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 22 lit. e ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 22 lit. f ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 23 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

68) Tytuł w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 24 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 2 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 50.

70) Dodany przez art. 1 pkt 25 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 25 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

72) Dodany przez art. 2 pkt 2 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 50.

W brzmieniu ustalonym przez art. 2 pkt 2 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 50.

74) Dodany przez art. 1 pkt 26 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

75) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 27 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

76) Przez art. 1 pkt 27 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 27 lit. c ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

78) Dodany przez art. 1 pkt 28 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 29 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Sankcja w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 2 lit. b tiret drugie ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. zmieniającej ustawę – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 113, poz. 715), która weszła w życie z dniem 1 września 1998 r.

Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 29 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Sankcja w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 2 lit. b tiret drugie ustawy z dnia 24 lipca 1998 r. zmieniającej ustawę – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz. U. Nr 113, poz. 715), która weszła w życie z dniem 1 września 1998 r.

Przez art. 2 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 50.

Przez art. 2 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 50.

Przez art. 2 pkt 3 ustawy, o której mowa w odnośniku 50.

W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 30 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

84) Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 30 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

85) Dodany przez art. 1 pkt 31 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 31 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Dodany przez art. 1 pkt 31 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

86) W brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 32 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Ze zmianą wprowadzoną przez art. 1 pkt 33 lit. a ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

Przez art. 1 pkt 33 lit. b ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

89) w brzmieniu ustalonym przez art. 1 pkt 34 ustawy, o której mowa w odnośniku 1.

90) Zamieszczony w obwieszczeniu.

90) Zamieszczony w obwieszczeniu.

91) Ustawa została ogłoszona w dniu 23 września 1997 r.